

Tutkimuksen ja koulutuksen uusi todellisuus

Venäjän sota Ukrainassa on tullut jälleen uuteen käännekohtaan, sillä tätä kirjoitettaessa miehitetty alueet Ukrainassa ovat juuri ilmoittaneet järjestävänsä ”kansanäänestyksen” Venäjään liittymisestä ja Putin on allekirjoittanut pitkään odotetun päätöksen osittaisesta liikekannallepanosta. Vaikka Putin jo käytti puheessaan sanaa ’sota’, tosin ei niinkään Ukrainaa kuin länttä vastaan, sotatilaa Venäjä ei vieläkään julistanut. Vaikuttaakin ilmeiseltä, että miehitettyjen alueiden liittäminen Venäjään johtaa syhyyn tehdä se – kuten RT-kanavan päätoimittaja Margarita Simonjan jo Telegram-kanavallaan kiirehti ennakoimaan. Taustalla on Venäjän viime aikojen surkea sotilaallinen menestys ja Ukrainan saavuttamat merkittävät voitot. Päätösten seuraukset ovat arvaamattomat.

Venäjän yhä pidemmäksi ja sotuisemmaksi käyvän sodan seurauksia suomalaisen tutkija-yhteisön näkökulmasta selviteltiin syyskuun alussa Venäjän ja Itä-Euroopan tutkimuksen seuran yhdessä Suomen slavistipiirin kanssa järjestämässä tilaisuudessa Tampereen yliopistossa. Yliopistoyhteisöstä paikalla oli puhujia niin tutkimuksen kuin koulutuksenkin näkökulmasta, ja vuoropuhelua käytiin erityisesti keskeisten tutkimusrahoittajien, valtionhallinnon sekä informaatiopalvelujen kanssa. Vilkas ja osin tunteikaskin keskustelu osoitti yksimielisyyden siitä, että Venäjä-tutkimus on ensiarvoisen tärkeää jatkossakin. Monipuolista Venäjää koskevaa tutkittua tietoa todettiin tulevaisuudessakin tarvittavan, sillä ilman kulttuurin- ja historiantuntemusta tai vaikkapa mielipidetiedustelujen kriittistä tarkastelua Venäjän toimintaa ei voi ymmärtää eikä ennakoida. Tietoa tarvitaan myös muuten kuin sodan ja turvallisuuden kontekstissa, eikä myöskään venäjän kielen tutkimusta ja opetusta tule unohtaa, sillä Venäjän federaatiohan ei kieltä omista.

Rahoitusta Venäjä-tutkimukselle on luvassa siis jatkossakin. Huutava tarve Venäjän tutkimukselle ei tule ainoastaan yhteiskunnan tarpeista, vaan se kiinnostaa myös opiskelijoita. Venäjän kielen opiskelukaan ei kuluvan syksyn aikana ole romahtanut, minkä lisäksi venäjän opiskelijoilla on ollut kiireiset ajat asioimistulkaustehtävissä. Ukrainan kielen ja muiden Ukrainaan ja itäiseen Eurooppaan liittyvien kurssien kysyntä puolestaan on suorastaan räjähtänyt, eikä nopeasti kasvaneeseen kysyntään ole täysin pystytty vastaamaan.

Vallitsevissa olosuhteissa yhteistyön lopettamiselle venäläisten instituutioiden kanssa ei ole ollut vaihtoehtoja. Paljon keskusteltiin tämän kiellon reunaehdoista, sillä luotettavan tiedon tuottaminen näistä maista siellä käymättä on ilmiselvästi hankalaa. Kun venäläisten kollegoiden kriittisyys ja hyöty Venäjän selittäjänä perustuu heidän kansainvälisille suhteilleen, ei täydellinen yhteistyön poissulkeminen ole suotavaa. Henkilökohtaiset suhteet ovat edelleen mahdollisia, mutta tärkeää on muistaa kollegoiden turvallisuus – yhteydenpito ei saa tuottaa heille vaaraa. Tulkinnanvaraista myös on, mikä yhteistyö on institutionaalista ja mikä henkilökohtaista. Todettiin myös, että yksityishenkilönä matkustamista Venäjälle ei ole kielletty. Eri asia on sitten, kuka on valmis sitä omalla kustannuksellaan tekemään sekä se, voiko matkoja tehdä turvallisesti. Kattava riskianalyysi ainakin on tarpeen. Ulkoministeriöhän suosittelee välttämään kaikkea matkustamista Venäjälle.

Helsingistä näyttää olevan muotoutumassa jonkinlainen Venäjä-tutkimuksen keskus, sillä tutkijoita saapuu nyt aineistojen äärelle samaan tyyliin kuin kylmän sodan aikana. Myöskään aineistohankinnan pahimmat uhkakuvat eivät näy toteutuneen. Joka tapauksessa luovuutta aineistonhankinnassa jatkossa tarvitaan, minkä rahoitushakemusten arvioitsijat nähtävästi ymmärtävätkin. Integrum-portaalin rooli ainakin on korostumassa.

Edellä sanottu pätee monelta osin Venäjän lisäksi myös sen liittolaiseen Valko-Venäjään (Belarusiin). Maailman huomion kohdistuttua Ukrainaan on pahasti Kremlin syliin päätyneen Valko-Venäjän vaikea tilanne jäänyt syrjään. Idäntutkimuksen tämänkertainen numero paikkaa tätä puutetta käsittelemällä Valko-Venäjän asioita monelta kantilta. Kristiina Silvanin artikkeli käsittelee neuvostorakenteiden jatkumoa nyky-Valko-Venäjällä valtiollisten nuorisojärjestöjen näkökulmasta. Artikkelin nostaa esiin erityisesti niiden neuvostoajakaisten elementtien elvyttämisen ja tarjoaa teoreettisen viitekehyksen kommunismin elpymien tarkasteluun. Numerossa on mukana myös Silvanin väitöslektio, joka käsittelee Komsomol-järjestön perintöjä ja valtiollista nuorisoaktivismia niin Valko-Venäjällä kuin Venäjälläkin.

Numeron molemmat esseet keskittyvät Valko-Venäjään. Katerina Saltychev tarkastelee Valko-Venäjän jälkisosialistisen ajan ulkopolitiikkaa. Allianssissaan Venäjän kanssa Valko-Venäjän voi sanoa olleen allianssin sisäisen opposition asemassa, eli allianssiin on liittynyt yhteistyön lisäksi myös vahvoja erimielisyyksiä. Saltychev pureutuu siihen, miten allianssin osapuolten välillä kasvanut materiaallinen asymmetria on vaikuttanut Valko-Venäjän sisäisen opposition asemaan. Nico Lamminparras taas esittää katsauksen Valko-Venäjän viimeaikaisesta sotapolitiikasta. Venäjän vetäytyttyä Ukrainan pohjoisosista on huomio sen käymästä hyökkäyssodasta ymmärrettävästi kohdistunut enemmän Ukrainan itä- ja eteläosiin, ja katsaus ajantasaistaa tietoa siitä, mitä sillä välin Valko-Venäjän puolustusasioissa on tapahtunut.

Ryhor Nizhnikau palaa kolumnissaan teemaan, joka kaksi vuotta sitten oli huomion keskipisteenä, mutta joka nyt on lähes täysin unohtunut: Valko-Venäjän sisäinen kriisi. Sen lisäksi, että Valko-Venäjän poliittinen oppositio ja kansalaisyhteiskunta on tuhottu, on sota Ukrainassa yhä pahentanut kriisiä. Venäjän sotaretken lopputulema onkin myös Valko-Venäjän tulevaisuuden kannalta keskeinen. Taideosastolla Mika Pylsy esittelee yhden emigroituneen valkovenäläisen opposition toimijan, Rufina Bazlovan, jonka kantaaottava kirjonta tuli tunnetuksi vuosien 2020–2021 mielenosoitusten yhteydessä. Kuluvana vuonna taiteilija on vahvasti tukenut Ukrainaa sen taistelussa miehittäjää vastaan. Keskustelua-osastolla Mika Lähteenmäki ja Terhi Ainiala pohtivat ajankohtaista kysymystä siitä, pitäisikö suomessa kiellessä puhua Valko-Venäjistä vai Belarusista ja millä perusteilla. Toistaiseksi suomessa on vakiintuneempi edelleen vanha muoto Valko-Venäjä, mutta perusteita nimen vaihdolle on,

ja Belarus-nimeä on jonkin verran alettu jo käyttääkin. Kirja-arvioissa Leo Granberg nostaa esiin Ronan Hervouet'n arkielämää Valko-Venäjällä käsittelevän teoksen.

Numeron vertaisarvioituissa artikkeleissa käsitellään myös muita kuin Valko-Venäjään liittyviä asioita. Olga Davydova-Minguet kollegoineen selvittää yllirajaista kuolemanmaisemaa suomalaisia ja venäläisiä hautausmaita kuljeskelevan etnografian keinoin tarkkailemalla ja hahmottelee tämän kuolemanmaiseman historiallisia kerrostumia. Jukka Korpela puolestaan selvittää, ei enempää eikä vähempää kuin sitä, miksi länsimainen demokratia ei ole koskaan juurtunut Venäjälle. Laajan historiallisen aineiston perusteella Korpela ehdottaa, että syyt piilevät jo kaukana historiassa, jossa on tehty ratkaisevasti erilaisia valintoja kuin lännessä. Lopuksi Sakari Höysniemi arvostelee Margarita Balmacedan kirjan Venäjän energiaketjuista sekä Jari Parkkinen Tuomas Forsbergin ja Sirke Mäkisen toimittaman teoksen *Russia's Cultural Statecraft*.

Idäntutkimuksen tulevan vuoden teemat ja kirjoittajakutsu on julkaistu, ja ne löytyvät paitsi tämän numeron loppusivuilta myös lehden kotisivuilta. Teemanumeroita ovat *Ukraina* (1/2023), Vapaa teema (2/2023), *Raha* (3/2023) sekä *Tieto ja valta* (4/2023). Kaikkiin numeroihin otetaan vastaan myös teeman ulkopuolisia juttuja. Juttuehdotuksia voi lähettää lehden kotisivujen kautta ”Lähetä käsikirjoitus”-toiminnolla, aikarajat löytyvät kirjoittajakutsusta. Vertaisarvioitavien artikkelien lisäksi *Idäntutkimus* jatkaa tuttuun tapaan myös esseiden, kolumnien, väitöslähtöjen, tapahtumaraporttien, kirja-arvioiden ja muiden keskustelunavausten julkaisemista. Lisäksi haluamme kartoittaa lukijoiden näkemyksiä lehden tulevaisuudesta. Sitä varten olemme avanneet verkossa täytettävän lukijakyselyn, johon vastaamisen ohjeet löytyvät tämän numeron loppusivuilta. Kyselyyn voi vastata myös paperimuodossa *Idäntutkimuksen* osastolla Aleksanteri-konferenssissa 26.–28. lokakuuta.

Edinburghissa 21.9.2022

Mika Perkiömäki